

Analiza nadgrobnih spomenika sa groblja u selu Semegnjevu na Zlatiboru

U okviru obrade nadgrobnih spomenika sa groblja u Semegnjevu, selu na obroncima Zlatibora, u opštini Čajetina, analizirana je serija od 31 spomenika koji su datovani u period od druge polovine XIX veka do Prvog Svetskog rata. Najstariji spomenik, na kome je godina smrti bila čitljiva, potiče iz 1849. godine. Za groblje su karakteristična dva osnovna tipa oblika nadgrobnika: spomenici u vidu krsta i pločaste forme (stele). Ornamenti su izrađeni tehnikom klesanja u plitkom reljefu. Ornamentalni motivi nalaze se na vrhu spomenika, sa prednje strane, glavni motiv je krst i javlja u više varijanti. Epitafi, inače očuvani u tragovima, nalaze se na prednjoj strani i sadrže podatke o pokojniku, njegovo ime i prezime, godinu rođenja i smrti, kao i informaciju o tome ko podiže spomenik. Sudeći po epitafskoj analizi, spomenici su posvećeni ljudima iz prvih porodica koje su naselile ove krajeve: Pekovići, Piščevići, Kostići, Blagojevići, Božovići i Jezdimirovići.

Uvod

Selo Semegnjevo nalazi se na reci Skakavac u podnožju vrha Viogora (1281 m), u opštini Čajetina, na 16 km od centra Zlatibora. Spada u sela razbije-nog tipa i njegovo naseljavanje je trajalo tokom XVII i XVIII veka (Đenić 1970: 10). U selu se nalazi crkva brvnara podignuta 1921. godine posvećena Sv. Jovanu Krstitelju. Sa severne strane crkve, na brdašcu iznad reke, nalazi se staro seosko groblje (slika 1) u čijoj je neposrednoj blizini podignuto novo.

Danas je većina starih grobalja prilično izložena propadanju usled nebrige. Tako se i ovo groblje nalazi u veoma lošem stanju, pa je samim tim položaj nadgrobnih spomenika veoma teško utvrditi, a njihova loša očuvanost otežava analizu epitafa i ornamenata.

Cilj ovog rada je analitička obrada nadgrobnih spomenika koja je uključivala hronološku, epitafsku i ornamentalnu analizu. Podaci sa epitafa upoređeni su sa poznatim informacijama o naseljavanju stanovnika u XVII i XVIII veku.

Metod

Obradena serija brojala je 31 spomenik koji su datovani u period od druge polovine XIX veka do Prvog Svetskog rata. Parametri za izbor nadgrobnika koji su analizirani vršeni su isključivo na osnovu hronologije. Analizirani su spomenici čiji se izgled razlikovao od onih koji se sreću posle Prvog Svetskog rata i to po obliku, načinu klesanja, izgledu epitafa i ornamentici.

Za analitičku obradu urađeni su posebni kartoni, adaptirani za potrebe ovog istraživanja. Kartoni su uključivali podatke o spomeniku i podatke o ornamentima i epitafu. Podaci o spomeniku obuhvatali su informacije o dimenzijama, obliku, očuvanosti i materijalu, a podaci o ornamentici i epitafu definisani su njihov položaj i detaljan opis.

Prilikom klasifikacije tipova oblika nadgrobnih spomenika korišćena je sistematizacija koju je dala Jelena Erdeljan u analizi srednjovekovnih nadgrobnika u oblasti Rasa (Erdeljan 1996: 51). Ova klasifikacija je korišćena zbog sličnosti nadgrobnih spomenika iz Zlatiborskog kraja iz perioda XIX veka sa nadgrobnicima iz Raške oblasti iz perioda srednjeg veka.

Marija Nešković (1991), Čajetina, Serdara Mičića 38, učenica 3. razreda Užičke gimnazije

MENTOR: Vladimir Pecikoza, ISP

Slika 1.
Groblje u Semegnjevu
(Foto: M. Nešković)

Figure 1.
Cemetery in
Semegnjevo
(Photo: M. Nešković)

Slika 2. Spomenik u obliku krsta
(Foto: M. Nešković)

Figure 2. Monument in form
of cross (Photo: M. Nešković)

Slika 3.
Spomenik u obliku
stele (Foto: M.
Nešković)

Figure 3.
Monument in form
of stele (Photo: M.
Nešković)

Rezultati obrade

Svi nadgrobni spomenici u seriji izrađeni su od krečnjaka. Po obliku se razlikuju dva osnovna tipa: spomenici u vidu krsta (slika 2) i pločaste forme, tj. stele (slika 3). Kod spomenika u vidu krsta srećemo tri podtipa: pravougaoni krst završen u vidu saracenskog luka sa stepenastim zasjecima bočnih strana, bez stepenastih zaseka i pravougaoni krst na dve vode. Među stelama uočavaju se dva podtipa: stela na dve vode i stela sa zaobljenim uglovima. Dimenzije spomenika u obliku krsta kreću se u rasponu visine od

50 do 90 cm, širine od 25 do 60 cm i debljine od 4 do 6 cm. Kod stela visina se kreće od 62 do 120 cm, širina od 20 do 34 cm, a debljina od 10 do 16 cm.

Na većini spomenika uočeni su tragovi epitafa i ornamenta. Likovna obrada nadgrobnih spomenika u Zlatiborskom kraju uslovljena je tvrdim kamenom. Usled čega su karakteristični plići reljef i uprošćena linija, a ornament nastaje tvrdim pokretima i ostrim uglovima. Ornamenti su izrađeni tehnikom klesanja u plitkom reljefu. Ornamentalni motivi se nalaze na vrhu spomenika, sa prednje strane, a glavni motiv kod svih spomenika je krst. Najčešće se javlja grčki krst (crux immissa) i njegova varijanta sa krakima

Slika 4. Grčki krst (Foto: M. Nešković)

Figure 4. Grecian cross (Photo: M. Nešković)

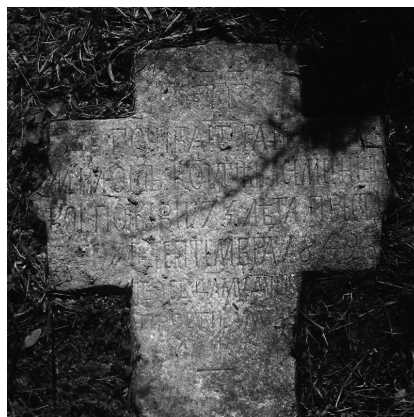
Slika 5. Spojeni Andrijin i latinski krst
(Foto: M. Nešković)

Figure 5. Bonded Andrew's and latin cross
(Photo: M. Nešković)

Slika 6. Spomenik podignut najmlađoj osobi
(Foto: M. Nešković)

Figure 6. Monument upraised for the yongest person
(Photo: M. Nešković)

Slika 7. Najstariji spomenik na groblju
(Foto: M. Nešković)

Figure 7. The oldest monument on the graveyard
(Photo: M. Nešković)

iste dužine, koji se postepeno šire ka krajevima (slika 4). Na ostalim spomenicima se javlja latinski krst (crux commissa) i njegovi stilizovani oblici kod kojih je donji krak produžen u odnosu na gornja tri, koja su iste dužine. Takođe, među ovim motivima razlikujemo varijante gde je predstavljen krst u krugu, krst sa postoljem kao stilskim dodatkom, zatim krst sa neobično oblikovanim krajevima u vidu trouglova ili crtica, krst sastavljen od više manjih

rombova, krst sa antropomornim karakteristikama i na kraju varijanta spojenog latinskog i Andrijnog krsta (slika 5).

Epitafi, očuvani najvećim delom u tragovima (pošto su spomenici izrađeni od krečnjaka), nalaze se na svim spomenicima na prednjoj strani, ispod ornamente. Oni sadrže ime i prezime pokojnika, njegovu godinu rođenja i smrti, kao podatke tome ko podiže spomenik. Svi epitafi su izrađeni tehnikom

Slika 8. Spomenik rabu Blagojeviću
(Foto: M. Nešković)

Figure 8. Blagojević's monument (Photo: M. Nešković)

klesanja i pisani su ćirilčnim pismom sa ostacima ruskoslovenskog pravopisa u slovima і, ѣ, ъ i я. Slova su iste veličine, a na nekim spomenicima ime i prezime pokojnika bilo je polukružno ispisano.

Sudeći po epitafskoj analizi, spomenici su posvećeni pokojnicima koji su pripadali porodicama Pekovići, Piščevići, Kostići, Blagojevići, Božovići, Jezdimirovići i Raškovići. Ovo su, inače, najstarije porodice u selu. Najstariji obrađeni spomenik potiče iz 1849. godine i posvećen je Milošu Kostiću (slika 7). Ovaj spomenik ima veće dimenzije od ostalih spomenika istog oblika. Epitaf se razlikuje drugačijim stilom klesanja, slova su duga i uklesana u vidu tankih i dubokih linija. Jedino kod ovog spomenika se sreću meki (ѣ) i deoni (ѡ) znak.

U obrađenoj seriji najmlađa osoba kojoj je podignut spomenik imala je 1 godinu i 6 meseci i radi se o Savi Kostiću (slika 6). Epitaf je dobro očuvan i na njemu se vide osnovni podaci kao i kod većine ostalih epitafa i koji bliže karakterišu pokojnika. Pored ovog postoji još nekoliko spomenika na kome su pokojnici mlade individue. Tu spada i spomenik koji pripada porodici Blagojević i potiče iz 1877. godine. Ime pokojnika je nečitljivo, zna se da se radi o muškoj osobi koja je imala 9 godina (slika 8).

Slika 9. Spomenik Dostani devojci (Foto: M. Nešković)

Figure 9. Monument dedicated to the girl Dostana
(Photo: M. Nešković)

Na lokalitetu su konstatovana četiri spomenika koja pripadaju ženskim induviduama. Najinteresantniji je spomenik posvećen Dostani devojci (slika 9). To je jedini spomenik na kome stoji od čega je induvidua stradala, u ovom slučaju od udara groma.

Diskusija

Pojedinačna naseljavanja Zlatiborskog kraja trajala su kroz XVII i XVIII vek, posle čega ovaj kraj postaje utočište za porodice iz Crne Gore, Hercegovine, Bosne i Sandžaka (Đenić 1970: 68). Migracije su uslovile porast broja stanovnika, tako da se broj meštana u odnosu na popis iz 1812. godine, 1895. povećao u svim seoskim opštinama i do šest puta. Prema tom popisu, 1895. godine je u Seme gnjevu živelo 69 domaćinstava, odnosno 520 stanovnika (Đenić 1970).

Na osnovu analize epitafa, uočava se da prvim porodicama koje su naselile ove krajeve pripadaju najstariji spomenici. Prema etnografskim podacima Pekovići, Kostići, Božovići, Blagojevići i Piščevići doselili su se iz Crne Gore, tačnije iz Pive tokom migracija koje su trajale kroz XVII i XVIII vek (Đenić 1970). Većina porodica čija su prezimena uočena na epitafu i danas postoje u selu, jedini izuzetak je spomenik posvećen Đorđu Raškoviću. Porodica

Rašković danas živi na prostoru Mokre Gore i za nju ne postoje podaci da je naseljavala Semegnjevo.

Prema Nikoli Dudiću, koji je krajem prošlog veka sproveo istraživanje nadgrobnihi belega u Srbiji, na groblju u Semegnjevu su konstatovani drveni opsezi koji karakterišu poseban način obrade humke i koji, uz obavezan kameni ili drveni krst, predstavljaju nerazdvojnu celinu za grob (Dudić 1995: 28). Ovi opsezi nisu uočeni prilikom ovog istraživanja, verovatno zbog propadanja u vremenskom periodu između ove dve analize.

Usled vremenske praznine između perioda naseljavanja ovog prostora i godine iz koje potiče najstariji spomenik, javlja se pitanje šta se dešavalo na ovom prostoru sa sahranjivanjem individua u jednom dužem vremenskom periodu. Može se pretpostaviti da je ta praznina nastala ili usled nekog drugog mesta na kome su se pokojnici sahranjivali, ili usled toga što su spomenici tog doba u potpunosti propali. Što se tiče drugog mesta na kome se sahranjivanje moglo odvijati, današnji žitelji sela nemaju podatke i veruju da takvo mesto ne postoji, tako da ostaje pretpostavka da je došlo do propadanja najstarijih spomenika.

Zaključak

Najstariji spomenici na groblju u selu Semegnjevo na Zlatiboru pripadaju prvim porodicama koje su naselile ove krajeve tokom migracija u XVII i XVIII veku.

Spomenici od druge polovine XIX veka pa do Prvog Svetskog rata veoma su slični. Razlika se javlja jedino u dimenzijama i drugačijem stilu klesanja između najstarijeg spomenika i ostalih, što govori o promenama tehnike klesanja između 1850. i 1880 godine.

Pitanje koje ostaje otvoreno jeste nepostojanje tragova sahranjivanja u periodu od XVII veka, kad dolaze prve porodice u ove krajeve, pa do druge polovine XIX veka, kad su konstatovani prvi nadgrobni spomenici.

Literatura

Dudić M. 1995. *Srednjovekovni nadgrobni spomenici i belezi u Srbiji*. Beograd: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture

Đenić M. 1970. *Zlatibor*. Titovo Užice: štamparsko-izdavačko preduzeće „Dimitrije Tucović“

Erdeljan J. 1996. *Srednjovekovni nadgrobni spomenici u oblasti Rasa*. Beograd, Novi Pazar: Arheološki institut, Muzej „Ras“

Rosić B. 2003. *Šarena sela*. Priboj: Zavičajni muzej

Marija Nešković

Analysis of Tombstones from the Cemetery in the Village Semegnjevo on Zlatibor

In this paper the processing of tombstones from the cemetery in the village Semegnjevo located in the municipality Čajetina, at 16km from the center of Zlatibor, is performed. The processed series numbered 31 monument dated from the second half of the nineteenth century up until World War I. The oldest monument on which the year of death was readable is from the year 1849. We distinguish two types of shape of tombstones: monuments in the form of a cross and plate forms (stele). Beside the size, there are no more differences between these two types. Based on the analysis of ornaments we concluded that the ornaments are preserved in full and that they had been made by carving technique in shallow relief. Ornamental motives are recorded at the top of the monument, on the front side, and the main theme is a cross with numerous variants. Trails of the epitaph are also located on the front. They contain information about the deceased, his name, year of birth and death, and the name and surname of the person raising the monument. According to the epitaph analysis, monuments are dedicated to the deceased who were part of the first families who settled in this region: Peković, Piščević, Kostić, Blagojević, Božović, Jezdimirović. The youngest person to whom a monument was erected was 1 year and 6 months old. Differences were found in tombstones, with women's names, while there were none in those dedicated to men and children. ☐